

... Skratka, — počutil se je sijajno.

Sedeč udobno iztegnjenih nog (kar sicer najbrž nikoli ne bi storil) na težkem stolu z usnjeno prevlečenim sedežem in visokim naslonjalom, odmaknjen od mize, na kateri je bil zdaj edino še stekleni pladenj s pe-civom in štiri na pol prazne skodelice za črno kavo, obrnjen naravnost proti Bredi, ki se je bila lagodno zleknila po temnozelenem in na mestih nekoliko oguljenem kavču ter se še zmeraj rahlo smejala njegovi šali, obrnjen delno tudi proti stricu Maksu, ki je seveda imel na kolenih tisti neizbežni prozorni škrnicelj z rozinami, počasi grizljal s samimi sekalci ter prav sedaj tiho pohmkaval, kakor da je v Vilijevi lahkotni in smešni opombi odkril kdove kako tehtnost in je hotel tako izraziti svoje pri-trjevanje, in s hrbtom popolnoma proti teti Lili, ki je v svojem običaj-nem kotičku ob visoki, sinje položčeni peči še vedno z razneženostjo prelistavala debeli album svojih oboževancev iz baletnega sveta..., v takem položaju torej, sproščen in najprijetnejšega razpoloženja, je zne-nada ugotovil, da mu ni bilo tako lepo vse od valete sèm.

To ni bilo prvič, da ju je spravil v smeh in zanj je bila prav v tem vsa draž tega večera. (Toda smeh se je omejil izključno na njiju, na strica Maksa in na Bredi, kajti teta Lili je bila že ves dan »spet tam —«, kakor je njeno zamaknjenost v neki povsem nepredstavljeni svet že bogve kdaj označil stric Maks, in se je skoraj s popolno duhovno od-sotnostjo gibala po hiši. Zato tudi ni bilo pravzaprav nič čudnega v tem, da je po večerji poljubila dekle za njen osemnajsti rojstni dan bolj bežno kakor pa recimo tega popoldneva, ko se je Bredi pripeljala na ta »dolgo pričakovani« obisk, da je še bolj površno izrekla čestitko, na darilce pa, ki ga je bila skrila v knjižno omaro, bi sploh pozabila, ko je ne bi stric Maks opozoril. In medtem ko sta se ostala dva svečano gnetla okrog dekleta, je pobrala album, ki ga je med večerjo imela vseskozi na tleh pri nogah kakor poslušnega pinča, potegnila svoj stol k peči, sedla — in že so se ji na kolenih našopirili debeli rožnati listi ter se nazadnje sami od sebe ubrano razdelili na skoraj enako debela zvezka, kažoč s tem jasno na to, da je prvi in zadnji pogled tete Lili veljal zmeraj *Ani Pavlovi* v pozi *arabesque* in sredi veličastnega *tour en l'air*.)

Te »intimne domače slovesnosti«, ki jo je že nekaj dni z vse večjo nestrpnostjo napovedovala teta Lili, se je kaj malo veselil, kajti nič mu ni bilo bolj neprijetno kakor seznanjanje s kakim novim človekom — in Bredi je bila zanj neznanka kljub temu, da jo je davno tega, v otro-

ških letih, nekajkrat videl —, ker je ob takih priložnostih skoraj neizbežno vedno prišlo do tistih dolgih mučnih trenutkov, trenutkov, ko se novincevi še raziskujoči pogledi spuste z običajne višine, prikrito in ugibajoče vse tja dol, dol... do njegovih nog, se po hipnem zastanku naglo umaknejo, potem znova bliskoma zdrknejo na isto mesto, pa se zopet povzpno do prejšnjega položaja, to pot jasni in čisti..., in Vilijevemu bolešno tenkočutnemu in izvežbanemu opazovanju je le malokdaj ušlo, kako je v teh pogledih znenada zažarelo zadovoljstvo, kakor ob rešeni zagonetki in se je hkrati prikazala tista mehka sinja barva, kar pa je še teže prenesel in si je zato znova in znova dopovedoval, da to ni nikaka sinja barva čustvovanja, kakor bi jo imenoval srečni svet, če bi jo bil sposoben opaziti, ampak mračna, zamolkla barva narejenega pomilovanja. Toda káko presenečenje: dekleta je bila sama lahkotna zgovornost, dekleta je bil sam vedri smeh; do njega se je obnašala, kakor da ga že bogve kako dolgo pozna, še več, opazil je, da mu izkazuje nekako spoštovanje, in on se je pri tem zavedel, da je že študent, ona pa šele sedmošolka, zavedel se je celo, da mu s takim odnosom do njega priznava — vsaj v nekem oziru — njegovo nadmočnost, in v kratkem času je začutil, da ga ni samo minila zakrknjena, vnaprej pripravljena in že neštetokrat uprizorjena molčljivost, ampak se mu je tudi začela prebujati in nezadržno rasti olajšujoča sproščenost, tako da sam ni vedel, kdaj je stric Maks potihnil in obzirno prepustil besedo njima, mladima, sam ni vedel, kdaj se je znašla nit pogovora v njegovih rokah, sam ni vedel, kako se mu je moglo posrečiti, da ju je spravil v smeh, — in to ne samo enkrat.

Ta njen smeh, — izzival je, vzpodbujal, da ga še izvabi iz nje, da ga sliši spet in spet. Ta njen smeh, — pomenil mu je toliko, kolikor pomeni čredi zvonček na vratu vodilne živali: njegova tokratna najrazličnejša drobna zadovoljstva, od tega, da mu je vse, kar je teta Lili kljub svojemu čudnemu stanju izborno pripravila, teknilo odlično, da je bilo neznansko prijetno toplo v sobi, pa do njegove neutesnjenosti, do njegovega občutka, da je to pot on gibalni duh celotne družbice, vsa ta zadovoljstva torej, katerih število se je nenehno večalo, z vsakim njenim smehom najbrž, z vsako njeno besedo, se mu niso kropila na vse konce ter se tako obsojala na naglo zamiranje, kakor se zapisujejo pogubi izgubljene ovce, ampak so se držala drugo drugega, se med seboj celo podkrepljevala in se vsa skupaj pomikala v najprimernejšo smer, se vsa skupaj pretapljala v eno samo celoto, v eno samo zadovoljstvo, — da, tako se res ni počutil vse od takrat, ko je ves razred zadnjič ubral svoje glasove mogočno v *Gaudeamus igitur* —, eno samo zadovoljstvo, ki ni bilo nič drugega kakor posledica tistega, kar je prepoznal zdaj,

v trenutkih, ko je ugašal smeh na njenih ustnicah in ko je stric Maks razglabljaljoče momljal, posledica občutka, da je v tej hiši — »gospodar položaja«!

Tako je bila torej osvojena prva, najbližja, a tudi najmanj zahtevna točka njegovega že davno do potankosti izdelanega načrta, kako bi dosegel »svojo urbanizacijo, položaj v družbi«, — kakor je bil zapisal v svojo skrivno knjigo —, »ki mora biti zaradi posebne značilnosti moje eksistence« — še nikoli se ni zgodilo, da bi to posebno značilnost vsaj v zapiskih naravnost imenoval — »daleč daleč nad položajem povprečnega mestnega inteligenta.« To res ni bila velika zmaga, zakaj življenje v tej hiši je bilo v marsičem povsem podobno življenju v hiši njegovih staršev in je zato potreboval le kak mesec, da se je popolnoma navadil na stara dva čudaka, na njuno hčer Valerijo in njenega moža, »pomembnega predstavnika političnih in gospodarskih forumov naše občine«, kakor je pisalo pod sliko v lokalnem časopisu, ki mu jo je takoj prvi večer — skupno z mnogimi drugimi izrezki — pokazal stric Maks, mlada zakonca, ki sta s tistim svojim dveletnim vražičkom (tega otroka ni trpel vse od svojega prvega srečanja z njim) stanovala v prvem nadstropju vile, in končno na hišno, ki pa je bivala s številno družino v kletnih prostorih in ki jo je bilo vse dneve slišati, kako požvižgava in požvižgava pa spet poje in poje, kot da bi bila res zmeraj tako dobre volje in kot da res ne bi imela drugega dela.

Ali da se je prvič po dobrih treh mesecih življenja v tem okolju zavedel tega, kar je doslej samo čutil, namreč, da se med temi ljudmi giblje neprisiljeno, udomačeno — kakor se je gibal v krogu svojih redkih znancev doma ali pa med sošolci v svojem razredu —, med ljudmi, ki jih vse dobro pozna, ki dobro poznajo njega in ki po njegovem prepričanju vsi dobro vedo..., kako je z njim, med ljudmi, v družbi katerih se edino lahko počuti enakovrednega, seveda nikoli s popolno gotovostjo..., da se je torej zavedel vsega, kar je doslej le čutil, je morala priti ona, Bredi, moral je priti prav ta večer, kakršnega so v njeno čast proslavljali tu pri teti že vrsto let, moral je priti prav ta čas po večerji in morala je priti, končno, na vrsto prav ta njegova nedolžna, neumna šala!

Saj res ni bila nič duhovitega; o tem je bil prepričan že v tistem hipu, ko jo je izrekel in od tega mnenja ni odstopil niti potlej, ko je vendarle učinkovala, zakaj zavedal se je, da ji je pač — kakor se zgodi z marsikaterim dovtipom v zaključeni družbi — dajal vrednost svojski položaj, v katerem je nastala, v tem primeru nekaka — kakor je čutil ta večer — širokogrudnost in popustljivost skromnega omizja, drugače bi z njo za gotovo skoraj zmeraj dosegel prav nasprotno in bi zato z njo,

se razume, tudi ne prišel na dan. In zdaj se je vprašal, kaj je bilo neki jedro, kaj je bilo neki posebnega v vsem njegovem duhovičenju o njenih očeh, ki da »znajo gledati prav tako strmo kot Nietzschejeve« (kakor da ga je sam kdaj osebno srečal — je pomislil — in se prepričal o tem!). Na to ni vedel najti odgovora, a si je hkrati dejal, da nekaj le mora tičati v tej njegovi nenavadni primerjavi, najbolj še zategadelj, ker je pri nji obeh, dasi na različen način, naletela na ugoden odmev. Toda komaj si je zastavil naslednje vprašanje, namreč, kako da se je spomnil prav tega filozofa, se mu je zasukalo. Pojasnilo je utegnilo biti v izrazu njenega obraza, zakaj skoraj v vsaki potezi na njem je slutil nekako nenehno zamišljenost (zdaj ga je prešinilo, da bi jo prav tako lahko primerjal z Rodinovim *Mislecem*); zlasti še bi trdil tako glede njenih oči, morda zato, ker so se mu zdele tako globoko pod čelom — ali pa se je motil, kajti lahko da so močne obrvi povzročale tak vtis —, teh oči, da, ki so mu celo dajale vtis nečesa »filozofskega«, in zaradi tega vtisa najbrž, še bolj pa po zaslugi zunanje podobnosti, ki jo je opazil med njenimi in mislečevimi očmi, je sklepal, da ga je domišljija po kdove kakih poteh privedla do te primerjave.

Po tem nepričakovanem in za njegovo vrednotenje pomembnem uspehu in po tistih nekaj trenutkih, ko je skoraj že potihnil njen smeh, je čutil toliko poguma, da bi rekel še to, kako se ji sicer preostra konica nosu zaobli vsakokrat, kadar izgovori kak zapornik, kar mu je edino, v nasprotju s celim njenim obrazom, vzbujalo vtis šegavosti in navihanosti; toda v zadnjem hipu se je zadržal, ker je znenada začutil, da je tako stikanje za posebnostmi na svojem bližnjem in govorjenje o njih nekam smešno in otročje, primerno kvečjemu za Valerijinega paglavca (no, pa se mu je že spet prebudil v spominu tisti trenutek prvega srečanja z otrokom — ta nepridiprav mu res povzroča same sitnosti, tudi če ni prisoten —, ko je le-ta čepe ob njegovih nogah uprl svoj prst v konico čevlja in izrekel tisto vprašanje, boleče vprašanje, takó mirno in s prepričanjem, kakor je malo prej on izrekel opazko o njenih očeh). Raje bo speljal pogovor na drug tir, nemara spet na nekaj v zvezi z njeno šolo ali na karkoli, samo da bo lahko še kramljal, pa četudi bo tisto brez kake posebne soli, samo da bo še slišal njen smeh, samo da se mu bodo zlatorumene tapete s svojimi srebrnolistimi viticami bršljana še naprej zdele tako svetle in da bo ogromna črna stenska ura še zmeraj nenavadno tiha, kot da je tudi ona prepustila besedo njima, mladima ... skratka, vsaj še nekaj časa se naj počuti tako blaženega, samozvestnega; s tem v sebi naj tiho praznuje in se veseli v spoznanju, da se je pojem »gospodarja položaja« prebil iz njegovih zapiskov in načrtov v resničnost, pa čeprav za začetek v ozko resničnost novega doma.

Da, razpon tokratnega svojega počutja je res lahko primerjal edino z razponom tistega počutja izza valete pred dobrimi šestimi meseci, kajti ko je takrat proti jutru stopal čisto sam in izjemoma nekoliko okajen po stezi vzdolž reke proti domu, je bil prenapolnjen z nekako nenavadno slovesnostjo in neizpodbitno vero v uresničitev tistega, kar se je s tisto jutranjo zarjo zanj — po njegovih načrtih — začelo ter se tega večera z zmagoslavnostjo, obsegu tiste slovesnosti in vere enakovredno zmagoslavnostjo, zaključilo.

... Nekako priplavala je predenj, teta Lili, pritiskajoč si z levico razprti album na prsi.

»*Ce serait merveilleux...!*« je rekla s tihim, krhkim glasom. »Kodri bi ti valovali v rahlem vetriču« — hitro je pogledala v knjigo, kakor da se je iz nje naučila besedilo, nato pa zopet dvignila pogled, nagnila glavo proti ramenu in si z vso dlanjo pokrila usta in brado, kot pač delajo ljudje, kadar so se predali poglobljenemu opazovanju.

Stric Maks je umiril svojo čeljust in seveda čakal trenutka, ko dojame, kaj ji je spet prišlo na um, ter si da duška z eno svojih običajnih opazk.

»Bila bi mesečina — oh, *claire de lune!* —,« je nadaljevala z navdihom, »in tvoj obraz bi bil kakor nalašč: sijal bi, kakor bi sijalo jezero pod žarki...« Stopila je za korak od njega in bila je še zmeraj v takem položaju, da Bredi ni mogel videti.

Še je sedel kot doslej; v njem je bilo še zmeraj polno vedrosti, toda iz podzavesti mu je vzlic temu že začelo pronicati v ospredje rahlo neugodje, kajti naj so se oči — pa kogarkoli so bile — upirale vanj s še tako nedolžnimi in s še tako različnimi nameni, on se je vendarle ob takem motrenju počutil skoraj vedno enako: neprijetno mu je bilo in postal je razdražljiv.

»In — *bon dieu!* — tvoja vitka postava bi že sama po sebi izžarevala hrepenenje, *le languissement, et le désir*, po njej, po labodji kraljici, in ti tvoji tenki dolgi prsti — kako bi trepetali v nestrpnosti, ko bi naperjali lokostrel! *Merveilleux! Merveilleux, oui...!*«

»Čujte jo! Čujte!« se je zdajci zarežal stric Maks, kar pa, se razume, ni zapustilo nobenega vtisa, ker so bili tega vsi že davno vajeni. V takih njegovih medmetih ni bilo kljub videzu nikoli čutiti niti sence zlobe ali posmehljivosti; to je bil kvečjemu njegov način, kako je sprejemal vse čudne domislice svoje žene, medtem ko so ostali v hiši prešli tak slučaj z ravnodušnim molkom ali največ s praznim nasmehom.

Vili se je to pot raje nasmehnil, ker je v tem videl boljše sredstvo, da prikrije močno naraslo nejevoljo. Sicer ni videl Bredi v obraz, opazil pa je, kako s prsti mrvi debelo nit na poškodovanem mestu kavča, in

ob pomisli, da utegne dekle v svojem zaklonu goltati vsiljiv smeh, je še na tilniku začutil naval vročine.

»Vili!« se je nemoteno in v povsem istem tonu oglasila teta Lili — prav gotovo je bila v duhu spet vsa v tisti pariški baletni šoli — »Viljem! Vilibald! Oh, zakaj ti vendarle nikoli ne boš mogel nastopiti kot princ Siegfried?!«

V prvem trenutku nato je po svečeniško prekrizala roke na albumu, stric Maks je zinil nekaj podobnega kot prej, Bredina roka se je — to je videl natančno! — razkrečenih prstov sunkoma privila k podlagi, on — on pa se je z obema rokama uprl v sprednja vogala sedeža..., vse to se je zgodilo v samem prvem trenutku. V naslednjem hipu pa mu je — kakor se mu je zazdelo — še bolj naglo, še bolj *sur les pointes* kot ob prihodu in z neznansko nedolžnim izrazom na licih — v to nedolžnost je tudi verjel — izginila za hrbtom; stric Maks je spet segel v svoj škrnicelj, on — on pa je svoje doslej tako zelo brezskrbno iztegnjene noge počasi, a s toliko večjo krčevitostjo stlačil daleč pod stol, naslanjajoč pri tem brado na prsa, in se ves zgrbil vase, — skoraj vse prav na podoben način, kakor umakne polž svoje ponosno štrleče, zvedave rožičke, ko zasluti nevarnost.

Toda hitro se je ovedel, se izravnal in se z nasmeškom togo, s celotnim hrbtom pritisnil ob naslon ter pri tem sprva s presenečenjem, nato pa z jezo opazil v Bredinih skoraj otroško široko razprtih črnih očeh zopet tisto neznosno sinjo barvo.

... Kaj? On da bi »zdrvel« v svojo sobo, kakor hitro bi bil vsem izpred oči? On da bi »se kar oblečen vrgel« na posteljo? On da bi krčevito zahlipal v vzglavnik? Ne, nikar! Najprej se je malo posprehodil iz kota v kot, kakor je bila njegova navada. Nato je odklenil predal pisalne mize in vzel iz njega srednjeveliko, a debelo knjigo z usnjenimi platnicami in zlato obrobljenimi listi (darilo njegove mame; po njeni vrnitvi z Dunaja). *Zapiski*. Še zdaj se je dobro spominjal — pravzaprav ni nikoli pozabil ničesar v zvezi z mamo —, da bi bil na vsak način zapisal *Dnevnik*, ko mu ne bi takrat, ko mu je izročila darilo, v šali rekla: »To pa tebi, Vilko, za tvoje tragične izlive.« Nikoli ni smatral, da je teta Lili povsem odgovorna za to, kar govori, še celo pa ne, kadar je bila tako daleč v oblakih kot tega nesrečnega večera, toda vsaki *mamini* besedi je zmeraj prisojal popolno veljavnost in zato je tudi takrat brez pomišljanja verjel svojemu občutku, da je bilo v njenih besedah precej premišljene zlobe, kar ga je tako razdražilo, da je še tistega dne dal knjigi ta suhi naslov, samo da bi bilo videti že na zunaj, kako malo solza in vzdihov bo našlo v njej zatočišče, v čemer bi bil

torej po nekakih njegovih naglo nastalih maščevalnih predstavah vsaj namig, da spet ni imela *ona* prav.

»Tragični izlivi...« si je ponovil zdajle in malomarno obračal liste. »Tragični izlivi...« Nikdar se ni uvrščal med ljudi običajnih oblik čustvovanja; to je vendar onemogočala že njegova »posebna značilnost«. Ta je bila po njegovem prepričanju začetek in konec vseh njegovih notranjih vzgibov: veselil se je konca svojega gimnazijstva in hrepenel po študentovskih letih samo zaradi *nje*, kajti s tem se je začejala njegova »urbanizacija«, — in kaj vse mu je le-ta pomenila! —; vsa nedavna naklonjenost do Bredi je pravtako poganjala iz *nje*, kajti dekle ga je vodilo s svojo prisotnostjo in s svojim smehom k temu, s čimer on sam nikoli ne bi mogel razvedriti svoje notranjosti; pa tudi vsa tista bolečina po nastopu tete Lili in jeza zaradi vsega, kar so mu skušale povedati Bredine oči in kar mu je pozneje poskušala izraziti še ustno (seveda »fair«; »s takimi ljudmi je treba postopati skrajno fair,« to je imela prav gotovo tudi ona pred očmi, je grenko pomislil); iz istega vzroka je izviralo tudi vse malodušje, recimo, ki ga je pravkar posadilo k tej pisalni mizi in k *Zapiskom...* Da, vse, si je priznal sedaj, kar si je priznal že ničkolikokrat, čisto vse zaradi *nje*, zaradi tega neizogibnega mejnika. — In včasih je kljub prepričanju, da tistega orakeljskega »*Nosce te ipsum*« nihče ne more niti površno uresničiti, verjel, da sebe dovolj pozna in je zatorej lahko z gotovostjo mnenja, da ima njegova duša prav zaradi »posebne značilnosti« telesa tudi sama neko posebno značilnost, da je tudi sama v nekem oziru okrnela. Da se pa zna učinkovito braniti pred še tako močnimi utripi te svoje nenavadne duše, — to spoznanje je prišteval med najtrdnjše dosežke svojega samospoznavanja; še več, ta dragocena lastnost obvladovanja samega sebe mu je po njegovem mišljenju tako utrdila sposobnosti čustvovanja, da je pravzaprav v vsakršnem majhnem veselju (kako malo je bilo celo take drob-narije!), v vseh majhnih bolečinah (kaka neskončna vrsta jih je za njim!), v vseh hrepenenjih in upih (no... zakaj jih pa ne bi imel tudi on?) in v vsem podobnem, kar oblači in vedri v človekovi notranjosti, komaj še videl možnost kaknega vpliva na svoja razpoloženja in na svoja dejanja.

Z ogromnim, res ogromnim zadovoljstvom in celo z veseljem je vedno brskal po sebi.

Tega večera pa je bilo v njem res vse na dovolj visoki stopnji; in posledica je bila, da je v njem vendarle nekaj prekipelo, da je izžareval najbolj sproščenega duha in da si potem tudi *ni* mogel kaj pomagati, ko mu je to razpoloženje s tolikšno naglico zdrsnilo skoraj vse do ledišča. Zaman si je prizadeval, da bi pomenek še tekel in da bi ne bilo

opaziti nenadne spremembe, ki jo je on tako očitno čutil; ni še minilo pol ure, ko je stric Maks pripomnil, da »že čisto opravičeno vsi kinkamo« (da, on je res gladko prezrl, zakaj pravzaprav je pogovor zastal), in to je bilo znamenje za odhod k počitku.

Postelja torej ni doživela nikakršnega prizora; tudi to, da si je potem podprl glavo z rokami in v takem položaju mirno ostal nekaj časa, sklonjen nad še nepopisano stranjo, ni napovedovalo nobenega »tragičnega izliva«. Končno je vzel svoje Parker-pero (dobra duša, njegov oče; jasno, da se ne more razumeti z mamo, ga je bežno spreletelo) — in že v mirnosti pa premišljenosti prvih potez je bilo res slutiti, da knjiga po pravici nosi svoj neromantični naslov.

Vdolž celotnega zunanjšega roba je nastajala risba: strašno suha in strašno visoka postava, glava na dolgem labodjem vratu, obraz ves v sladki zamaknjenosti, telo v — kaj? brez obleke? a, da! — telo v klasičnem *tutu* kostumu, noge v enem izmed petih osnovnih položajev, namreč — prekrizani druga čez drugo, noga z velikimi stopali, oziroma, da, s plavutmi — prave labodje plavuti! —, na prsih pa razprta knjiga in čez njo prekrizane roke. Brez pomišljanja je spodaj zapisal: »Sl. 28. Večer v znamenju umirajočega laboda.«

Preostali del strani je napolnil takole: »Sobota, 8. januarja 1955«; potem skopi opis pravkaršnjih dogodkov z ugotovitvijo, da se je konec koncev le nekje trdno vgnezdil in da je zdaj že treba počasi »začeti s prvimi poleti v okolico«, in zaključek: »... To je bila zmaga, toda bila je tudi — kot skoraj vsaka, ki sem jo kdaj dosegel — Pirova.«

Kak hip zatem je upodabljal že novo domisljico: sedi na stolu, on sam, na tleh je vse polno trirogih žeblicev (take so takrat po bojišču nasuli Rimljani) in enega si pravkar skremženega obraza puli iz — iz stopala, iz *tistega* stopala, podobnega slonovemu. A takoj nato je pero dvakrat hlastno švignilo čez risbo in se potem zapičilo, kakor da se ne ve za kaj odločiti. Spet se norčuje iz samega sebe, ga je trpko prešinilo. Spet se spravlja še sam nase, dasi mu je že usoda dovolj nenaklonjena. In tako neposredno, tako okrutno kot še nikoli doslej! Res pa je že precej časa opazal, da postaja vse bolj napadalen do svoje lastne osebe, prav kot da se mora njegov načrt uresničiti že kar zdaj, on pa se hoče medtem, v času, kolikor mu ga je še na razpolago, z nasladi maščevati nad tistim črvom v sebi, katerega je dotihmal krmil s tisočnimi potrpežljivostmi, samozatajevanji in z zlagano mirnostjo, ne da bi pri tem mislil na to, da je ta črv on sam in da trpinči samega sebe. »Ne!« si je dejal in ponovno začel uničevati podobo, izgovarjajoč pri vsaki potezi besedo ali dve. »To ni — podoba iz — *mojega* (o, pa je!) — sveta. — Ne sme — biti. — Ob vsaki — kretnji — manj. — Hidrocen-

trala — v gradnji — je to; — v Nevihto — se spreminja, — v Snežni — metež, — v Maškarado; — Kompozicija — nastaja, — Fantazija..., — in spodaj, — napišimo: *Sl. 29. Misli si svoje.* — Tako. Ha ha!»

Potem pa je malodane planil od mize in začel spet koračiti iz kota v kot. Nemir. Nemir! Ven, ven iz domače hiše, v Ljubljano, samo to si je želel še nedavno; proč od mame, da mu ne bo treba še naprej skrivati vsakega svojega početja, da mu ne bo treba zaklepati knjige v predale pred njo; proč, proč, samo da ne bo še kdaj prišlo do spopada, kakor na primer prav takrat, ko jo je zalotil pri prelistavanju njegovih skrivnih zapisov. (Seveda, če ni zvedela kako drugače, je pa zvedela tamkaj, kaj misli o njej. Nemara je našla celo tisti stavek: »Moja lastna mati, in nihče drug, je kriva, da sem ob tistem bombnem napadu ostal v hiši in so mi zato ostale neizbrisne posledice za vse življenje.«) In res, ubežal je in usidral se je. Zdaj ve, kaj pomeni svoboda. Prostost, popolna prostost: stopiš, kamorkoli in kadarkoli hočeš; počenjaš, kar se ti zdi; delaš, študiraš, kadar je tebi po volji in ne kakor bi zahteval kak urnik in domače naloge; in končno — ravnaš se po svojem sistemu, ubadaš se s tistim, kar ti res leži pri srcu... Vse to ima zdaj, še več, čuti, da je v določenem okolju in med določenimi ljudmi zasedel mesto enako-pravnega in povsem spoštovanega človeka. (In doma ni nikoli čutil kaj takega!) Da, ta občutek, to je poglobitno. Ali ni bilo tako tudi na klasični? »Ali ve kdo?« je včasih obupano vprašal profesor. Marsikdaj se je dvignil on, Viljem Valentin Meran, odličnjak od prvega razreda osnovne šole pa do mature. Kdo bo izpolnil članske izkaznice LMS? Viljem Meran! Kdo bo diplomi vpisal tekst »Zmagovitemu moštvu košarkaškega prvenstva na gimnaziji« in datum in ostalo? Viljem Meran! Kdo bi znal moderno dekorirati dvorano za praznovanje novoletne jelke ali maškarade? Viljem Meran, kdo drugi pa? In plakati? In parole? Grafikoni? Oprema in ilustracije mladinskega glasila? On, seveda! Vse tako on, Viljem Meran! (Kako spoštljivo so se mu na hodnikih umikali oni iz nižjih razredov!) To je bil mogočen občutek. In temu podobnega in še mnogo veličastnejšega si bo moral pridobiti spet tukaj — kako prijetno si je to zamišljati! — Da je pri tem nemirno begal po sobi, si res ni mogel kaj. — Kar se tiče te hiše, ga že ima, ta opogumljajoči občutek, da... kljub temu, da ta velika pridobitev zdaj ni videti tako bleščeča kakor bi to veljalo, recimo, še pred dvema urama, še pred... tistim dogodkom v jedilnici. Pa to je šele začetek, kako skromen začetek proti veličini končnega uspeha, ki si ga predstavlja. Ljudje na ulicah se bodo vedli tako kot pred leti, pravzaprav še lani, šolarji na hodnikih. In pri tem, pri tem bo pač lahko pozabil, kakor je kdaj pa kdaj že pozabil, za čas vsaj bo pozabil na to da... da vzlic vsemu

nikoli ni bil in nikoli ne bo popoln človek. Mogoče bo pa končno le prišlo tudi do tega, da bo ta pozaba nenehno živela ... Toda — kolikšen bo tedaj moral biti ta občutek popolnosti, da se bo iz njega res nenehno napajala in nepretrgoma cvetela?

Zdajci se je sunkoma dvignil s postelje, kamor je bil sedel, ne da bi se tega zavedal, se pognal k mizi, pospravil knjigo in jo zaklenil (tej nezaupljivosti je botrovala mama in zato se je ni mogel odvaditi), nato pa se je še bolj vneto spustil v korak. Pograbila ga je jeza. Le kaj počenja? Kam neki hlasta? Ali si boš s sanjarijami ustvaril bodočnost? Pri tem vprašanju se je ustavil, kakor da mu hoče dati tako še večjega poudarka. Celó roko je vzdignil, stiskal jo je v pest in si v kratkih presledkih zabadal nohte v dlan, ko da — ko da poželjivo čaka odgovora.

V naslednjem hipu pa, ko se je premaknil, se je zganilo tudi nekaj na nasprotni strani sobe. Ah, to je njegova podoba v velikem ovalnem ogledalu! Pristopil je, držeč roko v istem položaju. S sanjarijami torej? Drugi ljudje sanjarijo o tem, kako bodo dosegli uspehe, ki jim bodo prinesli srečo. On pa sanjari, kako bo preko uspehov prišel do občutka popolnosti in šele nato do nekake sreče, ki pa bo seveda tako varljiva, kakor bo jalov tisti občutek popolnosti. Svetla bodočnost — pa take bedne sanje? Pri tem počasi razkreči dlan, isto stori njegova podoba, in videti je, kot bi obe roki pričakovali, da na njiju pristane golob spoznanja. Nič. Roka omahne. Obraz izgubi napete poteze pričakovanja. Trepalnice se spet zbližajo. Dihanje se umiri. »S sanjarijami ...« se zaničljivo povesejo ustnice.

Skrbno oblečena postava začne postopoma izgublјati svoj popolnostni videz: suknjič obvisi na naslonu stola; rdeč metuljček zdrkne v enega izmed polkrožnih predalčkov, ki, nanizani v obliki stebriča, z ene strani nudijo oporo ogledalu; sivi pulover pade na sedež; zapestna gumba zacvenkljata v isti predalček; ura odpotuje na mizo; čevlji in nogavice ostanejo na mestu ob vznožju stola; hlače se z neporavnanimi robovoma pridružijo suknjiču (lepa temnoplava obleka; *Gaudeamus igitur* ...); čez to se zgrne bela naškrobljena srajca (kako čudno bela se mu zdi v soju, ki ga namizna luč pošilja skozi polprozornost svojega svilenega, ob robu natracljanega senčnika; bela kakor mrtvaški prt; in doda: »... *nos habebit humus* ...«). Tedaj pa, ko iz najnižjega in podolgovatega predala pri tleh, ki obenem služi kot podstavek zrcalu in vsemu ostalemu ob njem, vzame pidžamo, opazi pozlačenega okrogloličnega kupida, ki drži ogledalo z druge strani in z rahlim nasmeškom škili proti podobi v njem. Pogleda ga čemerno, ko da je živo bitje, nato pa za njegovimi pogledi usmeri tudi svoje. In v nekaj trenutkih negib-

nosti si spregovori: »Oh, ti revščina ti! ,Tvoja vitka postava! Da: ta tvoja rebra, kokošje prsi, štrleče kolčne kosti, suha stegna, tenke goleni, in ... ta stopala, ... to stopalo, — kakor nalašč za v *Labodje jezero!*« Privzdigne stopalo ter ga približa steklu. »Pokveka — zanikrna.« Posili ga nekake vrste smeh. »Stric, zakaj imaš tako majhno nogo?« Sunkoma jo odmakne in ponovno pogleda kipec, kakor da mu je res ta zastavil to vprašanje in ne tisti Valerijin kupid takoj ob njegovem prihodu v to hišo. »Kaj se mi nasmihaš tako sladko? Čemu se nasmihaš ...? Saj nisem Venera ...! In ti nisi moj sin! In oba nisva vredna, da se nastavlja *Velazquezu* ...! Kaj je tu občudovanja vrednega? Ali smešnega?« To vprašanje se je zopet obrnilo k podobi v ogledalu. A podoba nevedno molči. Toda le za hip. Zatem: »O, da, veliko smešnega! Ta pidžama s širokimi kaznjeniškimi črtami; tisto sanjarjenje malo prej; ta karikatura pred ogledalom (*Venera pred ogledalom*, ha!) in vsa ta scena ... Ali ni to smešno? otročje?«

Hitro se obleče in že na pol obrne, ko se še enkrat postavi v prejšnji položaj. Napravi resen obraz in pomisli: »Pravijo, da se človek do smrti uči. Torej je zmožen tudi vse življenje delati otročarije. Saj je nevednost ali neizkušенost najčese vzrok takim početjem. — In jaz se še zmeraj učim obvladovati samega sebe ...« Malo je manjkalo, da si ni šel tega zapisat. Še Bredi, če je res tak filozof, kot kaže njen obraz, še ona ne bi mogla uganiti česa boljšega. Ali mu ni rekla, da je le podpovprečna sedmošolka, ki je ob prvi konferenci »cepnila« iz fizike? (Moj bog, kaka odkritosrčnost! In tisti kompliment med večerjo: »Samo malo vašega znanja, Vili, pa bi bila odličnjakinja.« (Gotovo jo je teta Lili obvestila o vsem.) Zopet se je pogledal, in podoba mu je to pot izkazala mnogo večjo spoštljivost. »No, hmmm ..., saj pravzaprav nismo videti tako otročji. Ne — ne ... Ali če že smo: *svet* o tem ne ve!« Bodrilno se je izprsil, si podprl roke ob boke, si privoščil nekaj ocenjujočih pogledov, nato pa polglasno zamrmral: »To ti je — gospodar položaja!« Hitro se je odmaknil, kakor da hoče s tem nekaj prepričati, ugasnil luč in zlezal v posteljo. »Karikatura!« se je zarežal pod odejo. »Nemogoč tip ... Nemogoč človek ... Tisoč ton težak ... Ha ha!«

Bil je vendarle dovolj pomirjen, da se ga je kmalu začela lotevati dremavica in so se mu počasi nizale poslednje misli ... Da, predpoldne bo nemara obiskal Baka, se pravi — ker bo nedelja —, vrgel ga bo iz postelje. Popoldne pa vsekakor na likovno razstavo, da ne bo še te zamudil, kot je prejšnjo. In v kino, da bo slišal spet malo francoščine. Zvečer, — zvečer pa v kavarno. Saj vendar ne more samo ždeti sredi učenosti! Potem pa na avtobus in v pičle pol ure bo doma ... V pol ure, da-a ... Torej, kakor rečeno, zjutraj z zgodnjim avtobusom v Ljub-

ljano. Dekle se bo vračalo od tete Lili kdaj pozneje. Ne bosta se mogla videti. To pa pravzaprav hoče. Ne mara nikakršnega pomilovanja... Tiho, za hrbtom strica Maksa, ki se je davil s tistim svojim neozdravljivim kašljem, na hodniku, ona, ko so šli spat...: »Vili, upam... vendarle, da vam je bilo prijetno... Ta večer...« Noče sočustvovanja... Noče... Noče... tiste tiste... sinje sinje... bar — v...

POLEMIKA

NETEK V ZGODOVINI IN BAJKI

Akademik Ivan Grafenauer se loteva v članku »Neték in ,ponočna potnica' v ljudski pripovedki« — izšlo v Razpravah IV razreda za filološke in literarne vede Slovenske akademije znanosti in umetnosti — zanimivih bajk, ki se tkejo iz preje ljudskega spomina na presenetljiv in še vedno ne dovolj razjasnjen pojav »epidemične« netečnosti hrane. K vprašanju se vrača z druge strani tudi v XI. letniku Slovenskega etnografa (Zveza slovenskih ljudskih pripovedk z retijskimi — B). V razčlenjevanju tega folklornega izročila, v katerem poskuša anonimni ljudski literarni genij po svoje odgovoriti na vprašanje nastanka, prestanka in moralnega pomena splošnega neteka, gre Grafenauer na svoj znani način v širino in globino na besednem, pomenskem, patofiziološkem, literarnem in folklornem polju.

Avtor nakaže najprej tesno zgodovinsko povezanost lakote in neteka s kugo. Pri tem mu je »der Fresser«, Snedež, iz tridesetletne vojne v Srednjem Brengenzerwaldu isto bajno bitje kot poosebljeni Netek v slovenskih ljudskih pravljicah. Snedež, Netek, naj bi v začetku 17. stoletja zamenjal v bajki starejšo poosebljeno kugo, ki pa ni zopet nič drugega kot Aškerčeva »ponočna potnica«. »Kljub temu se v svetovni folkloristiki o tej medsebojni zvezi še ni prida govorilo,« ugotavlja naš znanstvenik, »čeprav so se dovolj na široko razpisali o ljudskih predstavah in izročilih o kugi pa tudi o silnih jedcih-junakih ljudskih izročil od Homerjevih časov dalje, toda brez zveze z lakoto. Nasprotno se je v slovenski folkloristiki precej pisalo o »Netéku«, toliko kot nič pa o Kugi — »Ponočni potnici«. Razen tega evropska folkloristika doslej še ni ničesar zvedela o ustreznem slovenskem gradivu, v slovenski pa še nikomur ni prišlo na um, da bi k slovenskim izročilom o »Netéku« in »Ponočni potnici« poiskal in če v inojezičnem folklornem gradivu« (str. 160). — Tako zastavlja pisec svoj program in namen raziskav o slovenskem Netéku in Aškerčevi Kugi.

Že v tem kratkem uvodu nakaže Grafenauer antični izvor Netéka, silnega jedca od homerskih časov dalje. Drzen razvojno »manjkajoči člen« najde v enačbi: »der Fresser« = »Neték«, ki jo postavlja aksiomatično, kot samo ob sebi umevno.

Od tega svetovnega okvira se obrne akademik v svojem delu nato k podrobnemu razčlenjevanju gradiva. Neték ga zanima z besedne in pojmovne strani skoro v indoevropskih mejah in pregleda vse znano mu gradivo o netéku